

ישיבת רבנו יצחק אלחנן

RABBI ISAAC ELCHANAN THEOLOGICAL SEMINARY

Affiliated with Yeshiva University
2540 Amsterdam Avenue / New York, NY 10033

OFFICE OF THE ROSH HAYESHIVA

ב"ה יום ד' למנ"א תשס"ה

לכבוד הבחור הנעלה ר' נועם פרנקל הי"ו,

שלומך ישגא,

מה מאוד נהניתי מדברך הנכונים באגרת ששלחת לי כשביקרתי במחנה "מורשה" ביום א' שעבר. שמחתי שהשעור שהגדתי אשתקד מצא חן בעיניך, ויותר מזה התענגתי מפירוש המאלף שמסרת לי בשם זקן ראשי הישיבה בימינו, ה"ה הגאון האדיר מוהר"ר זעליג עפשטיין שליט"א. אמנם פירושו על הסוגיא בגיטין דף נ"ו ע"ה הוא חידוש בפשט (וזה חשוב אף יותר מחידוש בפלפול!), והארה יקרה ב"ענוותנותו" של רבי זכרי בן אבקולס בסיפור הטראגי שם על חורבן ביהמ"ק.

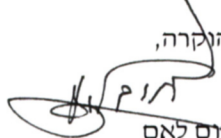
ובקראי את דברך בשם רבך, נתעורר בי רעיון חדש באותו ענין. תמיד תמהתי שרבי יוחנן האשים את רזב"א ב"ענוותנותו", ולכאורה אין זה מוכרח מעצם הסיפור, עד שבא הרב עפשטיין שליט"א והסביר את הנאמר בגמ' כמו שמסרת לי את דבריו. אולם מלבד זה, אינני חושב ש"ענוותנותו" היינו עניויות, כלומר שאדם יודע שהוא קרוב לכלום, שחש לו שכל או נסיון או טובת לב, וכדומה. הרי אותו רבי יוחנן הוא הוא שבמגילה דף ל"א ע"א אמר "כל מקום שאתה מוצא גבורתו של הקדוש ברוך הוא אתה מוצא ענוותנותו דבר זה כתוב בתורה ושנוי בנביאים ומשולש בכתובים כתוב בתורה כי ה' אלהיכם הוא אלקי האלקים ואדוני האדונים וכתוב בתריה עושה משפט יתום ואלמנה שנוי בנביאים כה אמר רס ונשא שוכן עד וקדוש וגו' וכתוב בתריה ואת דכא ושפל רוח משולש בכתובים דכתיב סולו לרוכב בערבות ביה שמו וכתוב בתריה אבי יתומים ודיין אלמנות". והייתכן לומר על הקב"ה ממ"ה שהוא קטן בעיני ח"ו! והרי בפסוקים שרבי יוחנן מביא לראייה על ענוותנותו של הקב"ה אין בהם שום זכר לעניויות במובן המקובל – ואף לא שום שייכות ל"ענוותנותו" של רזב"א! ואם כן קשה להבין מדוע השתמש רבי יוחנן במונח "ענוותנות" בבקורת שלו על רזב"א.

לכן נראה לבאר שיש בלה"ק שלש מלים הקרובות זו"ז גם במבנה גם במובן קצת, ואם כל זה יש מרחק חשוב ביניהן בהשגתן המדויקת. המונחים האלה הם: עניויות, עניויות, וענוותנות. עניויות פירושה חוסר אמצעים כספיים וגשמיים. עניויות פירושה המידה בה אדם משיג את עצמו כקטן וחסר-אונים, ובלע"ז -- self-image חלש ובעל חסרונות. וענוותנות היא המידה שעל-ידה אדם יכול להוריד עצמו ממדרגה גבוהה שזכה לה בכדי לטפל בעניינים או בני-אדם שהם בדרגה נחותה יחסית, דברים או אנשים שלגביו הם פעוטים וחסרי משמעות. והנה שתיים מהמלים הנזכרות, עניויות ועניויות, הן תכונות שאפשר לייחסן לבשר ודם, אבל חלילה לייחסן לממ"ה, אשר "לך הגדולה והגבורה והתפארת וההוד... והעושר והכבוד מלפניך", מה שא"א להשיג שהם תוארים לכל-יכול. אבל לא כן הדבר בנוגע לענוותנות. אמנם "כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה אתה מוצא ענוותנותו", שלמרות תכונותיו הטרנצנדנטליות – "הגבור והנורא... רס ונשא שוכן עד ... סולל לרוכב בערבות" כפי שמובא בתנ"ך וכדברי רבי יוחנן, עם כל זה "עושה משפט יתום ואלמנה", מתעסק בטובתם של האומללים חסרי-כוח הוסובלים בדידות וייאוש, "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים". כלומר, למרות הנהגתו על כל העולמים האסטרנומיים והרוחניים, הקב"ה משפיל עצמו בכדי לעזור לכל אלה שאין להם מחסה, ללא אב וללא מושיע כשהם גלמודים המפרפרים בחוסר אמצעים ובחוסר בריאות ונחת רוח. וכדברי דוד המע"ה: "מי כה' אלקינו המגביהי לשבת, המשפילי לראות בשמים ובארץ, מקימי מעפר דל" וכו'.

ענוותנות זו של הקב"ה היא ממודותיו אשר עליהן נצטוונו "והלכת בדרכיו", תואר של היוצר שהיצור מצווה ליישמו לעצמו. אבל מידה זו אינה פשוטה, ולא הרי ענוותנותו של היצור כהרי ענוותנותו של היוצר, שמן האדם נדרש עיון דק וכשרון החזיון, עליו להתבונן בכל מצב ומצב להבין מתי ההשפלה העצמית של ענוותנות היא חיובית וקונסטרוקטיבית כעוונותו של בורא העולמים, או שמא חלילה היא סתם נפילה לתוך התהום של קטנות המוחין שסופה התעלמות והתרחקות גמורה ממקורו האלקי ותכונותיו. כשהקב"ה משפילי לראות בשמים ובארץ, הוא לא שוכח בזמן שמטפל בענייני ארציות שהוא גם אלקי השמים, ועל כן גם שוכני בתי חומר צריכים לזכור בעת טיפולים בעניינים קטנטנים שיש להם גם שורש ואחריות להשיגים הגבוהים עד אין-סוף.

וזה היה כשלונו של התנא האלקי, רבי זכרה בן אבקולס. טיפל בעניינים שהם קטנטנים יחסית ושכח שיש לו משימה ואחריות לעניינים ולערכים העומדים ברומו של עולם. התעסק בחומרות שהן קטני-ערך יחסית. התרכז ב"שמא", במה "מה יאמרו" -- "יאמרו בעלי מומין קריבין לגבי מזבח", "יאמרו מטיל מום בקדשים יהרג", ועד שהוא נתון כל כולו בחששות וחשדים שכח שיש קיסר ויש שונאי ישראל המבקשים את נפשותיהם של ישראל, התעלם מאימפריה גדולה ומסוכנת, ודאג רק על פרטים שאין להם שום ערך כלפי קיום האומה כולה, של שלום המקדש וכוהניו. אמנם, כדברי רבי יוחנן, רבי זכריה בן אבקולס התמחה בענוותנות, אבל היתה ענוותנות מסוכנת, ענוותנות ענייה ומרודה, ובגללה—"החריבה את ביתנו ושרפה את היכלנו והגליתנו מארצנו".

אני חוזר ומדגיש לד להגיד לך עד כמה נהייתי מדבריד, ואני שולח לך העתק ממכתבך כדי שתשמור עליו לאורך ימים טובים. ובזכות דיוננו באותה פרשה עגומה בתולדות ימינו, נזכה לראות בנחמת ציו"ר ולגאולה שלימה.

בהוקרה,

נחום לאם